

Endurmat á yfirfærslu málefna fatlaðs fólks: Samantekt á niðurstöðum og tillögum verkefnisstjórnar

- ▶ Sveitarfélögin hafa lagt sig fram um að sinna þjónustu við fatlað fólk af ábyrgð og fagmennsku og hafa samskipti við notendur og hagsmunasamtök þeirra almennt verið með ágætum. Þróun í þjónustu og breytingar á fyrirkomulagi hennar hafa þó ekki náð að fylgja ítrustu væntingum á nokkrum þyngstu þjónustusvæðunum. Umtalsverð fjölgun þjónustuþega, aukin þjónustuþörf og takmarkað fjármagn eru helstu ástæður þess. Þá hefur samstarf bæði innan þjónustusvæða og milli þeirra haldist gott þegar á heildina er litið þótt finna megi dæmi um annað.
- ▶ Helstu áhyggjur af hálfu sveitarfélaga snerta fjárhagslega þáttinn, en á viðmiðunartímabilinu hefur afkoman verið nokkuð mismunandi milli þjónustusvæða. Enn fremur má sjá að rekstrarárin 2013 og 2014 eru útgjöld í málaflokknum að aukast töluvert umfram tekjur.
- ▶ Áhyggjur sveitarfélaga snúa einnig að því að erfitt geti orðið að hemja þann vöxt sem orðið hefur í þjónustunni á umliðnum árum.
- ▶ Kannanir á vegum verkefnisstjórnarinnar leiða í ljós að markmið yfirfærslunnar, sbr. 2. gr. heildarsamkomulags ríkis og sveitarfélaga, um bættu og einstaklingsmiðaðri þjónustu, samþættingu þjónustu við aðra nærþjónustu, styrkingu sveitarstjórnarstigsins, bættu nýtingu fjármagns, minni skörun milli stjórnsýslustiga og einfaldari verkaskiptingu ríkis og sveitarfélaga, hafa í meginatriðum gengið eftir.
- ▶ Heildarafkoman í málaflokknum var jákvæð á rekstrargrunni á árunum 2011 og 2012 um 685 m.kr., en neikvæð um 195 m.kr. á árinu 2013. Afkoman var nokkuð mismunandi hjá einstökum þjónustusvæðum, en áhrif SIS-matsins á útdeilingu í jöfnunarkerfinu voru ekki komin fram að fullu í framlögum til þjónustusvæðanna fyrr en á árinu 2014.
- ▶ Niðurstaða rekstaruppgjöra sýnir að rekstur málaflokksins hefur þyngst á síðustu tveimur árum. Nýjar uppgjörstölur fyrir árið 2014 sýna umtalsverðan halla á rekstrinum á greiðslugrunni eða um 1 milljarð króna sem er umtalsvert lakari afkoma en á árinu 2013.
- ▶ Þrátt fyrir mikinn vilja allra aðila leiddi vinna verkefnisstjórnar í ljós að of mikið bar á milli aðila til þess að unnt væri að ná samkomulagi innan verkefnisstjórnarinnar um sameiginlega tillögu að breytingu á útsvarsprósentu sveitarfélaga. Verkefnisstjórn vísaði þeim þætti til frekari umfjöllunar og afgreiðslu í beinum viðræðum milli sveitarfélaga og ríkisins á grundvelli niðurstöðu skýrslunnar. Niðurstaða þeirra viðræðna liggur nú fyrir í meginatriðum.
- ▶ Frá 2011 til ársloka 2013 hefur hópur þeirra þjónustuþega sem hafa verið metnir í SIS-mati í flokk 4 eða ofar, og fá þar af leiðandi nokkra eða umtalsverða þjónustu, vaxið úr 1.000 í 1.250 og í 1.395 í árslok 2014. Færa má rök fyrir því að fjölgun þjónustuþega sé um 25% á tímabili endurmatsins. Rétt er að geta þess að fjölgun þjónustuþega endurspeglar ekki beint raunaukningu í þjónustu.
- ▶ Samantektir um þróun þjónustu á endurmatstímanum sýna verulega aukningu á heildartímum í sértækri þjónustu en litla breytingu í almennri þjónustu. Verkefnisstjórn telur að ákveðin ónákvæmni sé til staðar í skráningum og þær ekki fyllilega sambærilegar milli einstakra þjónustusvæða. Þá eru líkur á að eitthvert flæði hafi orðið úr almennri þjónustu yfir í sértæka.
- ▶ Þrátt fyrir þá varnagla er ljóst að sértæk þjónusta hefur aukist nokkuð að umfangi á síðustu þremur árum m.a. vegna fjölgunar þjónustuþega og breytts fyrirkomulags í þjónustu, ekki síst vegna breytinga í búsetumálum.
- ▶ Reikna má með að um tíu börn með alvarlegar raskanir muni að jafnaði þurfa á sértækri þjónustu að halda á hverjum tíma. Verkefnisstjórn áætlar að það þurfi um 340 m.kr. á ársgrundvelli til viðbótar því fjármagni sem flyst frá Barnaverndarstofu til þess að mæta kostnaði við þetta verkefni.
- ▶ Verkefnisstjórn er sammála um að samkomulag sem tekist hefur milli velferðarráðuneytisins og Vinnumálstofnunar annars vegar og Sambands íslenskra

- sveitarfélaga hins vegar sé hluti af heildarsamkomulagi ríkis og sveitarfélaga um endurmatið.
- ▶ Uppbygging á nýju húsnæði fyrir fatlað fólk á vegum sveitarfélag verður í samræmi við nýtt félagslegt leiguíbúðakerfi sem lagður hefur verið grunnur að á vegum félags- og húsnæðismálaráðherra. Það verði fjármagnað með stofnframlögum ríkis og sveitarfélaga og beinum vaxtaniðurgreiðslum ríkisins sem nema núvirt samtals um 30% af stofnkostnaði. Þannig verður úrlausn í húsnæðismálum fatlaðs fólks ekki sértækt úrræði heldur hluti af almennu félagslegu kerfi.
 - ▶ Verkefnisstjórn leggur áherslu á að Fasteignasjóður Jöfnunarsjóðs starfi áfram og verkefni hans verði að tryggja fjármagn til búsetuframлага vegna þeirra íbúða- og þjónusturýma sem nú eru til staðar í málaflokknum og jafnframt veita framlög til endurbóta á eldra húsnæði.
 - ▶ Verkefnisstjórnin leggur áherslu á að það verði sameiginlegt verkefni samningsaðila, undir forystu velferðarráðuneytisins, að koma á faglegu árangurs- og gæðamati.
 - ▶ Verkefnisstjórnin leggur áherslu á að ákvæði um áframhaldandi sameiginlega „vöktun“ á málflokki fatlaðs fólks verði sett inn í heildarsamkomulag sem liður í niðurstöðu endurmatsins.
 - ▶ Verkefnisstjórnin er sammála um að með nýju samkomulagi um fjármögnun málaflokksins á grundvelli endurmatsins skuli lögð rík áhersla á að öll umsýsla og uppbygging málaflokksins, hvort heldur er af hálfu ríkis eða sveitarfélaga, byggist á skýrri ábyrgð bæði hvað varðar þjónustu og fjármálastjórnun og taki mið af þróun tekjustofna, hagkvæmni og samþættingu.
 - ▶ Tilraunaverkefnið NPA er ekki hluti af samkomulagi um endurmatið heldur mun sérstök verkefnisstjórn skila niðurstöðu um þá framkvæmd og Alþingi síðan ákvarða um framhald verkefnisins, þar með talið fjármögnun. Notendastýrð persónuleg aðstoð (NPA) telst ekki til lögbundinnar þjónustu.
 - ▶ Fjárhagsgögn vegna yfirfærslunnar gefa til kynna að innleiðing NPA hafi skapað umtalsverðan útgjaldaþrýsting sem byrjað hafi að koma fram á árinu 2013 og aukist verulega 2014. Sveitarfélög/þjónustusvæði hafa brugðist við þessum þrýstingi, og væntingum notenda, með því að bæta í þá þjónustubætti sem falla undir NPA-samninga.
 - ▶ Ætla má að í ýmsum tilvikum hafi viðbótarútgjöld vegna NPA-samninga verið færð sem lögbundin þjónusta. Taka þarf tillit til slíkra tilvika þegar komist er að niðurstöðu um hvernig tekjustofnum yfirfærslunnar hefur verið ráðstafað. Verkefnisstjórn er sammála um að leggja til grundvallar að um sé að ræða 230 m.kr. á árinu 2014.
 - ▶ SIS-matið hefur náð að svara nokkuð vel þeim markmiðum sem stefnt var að en ákveðna þætti í reiknireglum þarf að útfæra nánar. Mikilvægt er að treysta lagastoð fyrir SIS-matinu og nýta það við einstaklingsbundnar þjónustuáætlanir. Þá er brýnt að innleiða sem fyrst SIS -mat fyrir yngstu aldurshópa fatlaðs fólks.
 - ▶ Verkefnisstjórn beinir því til starfshóps um heildarendurskoðun laga um málefni fatlaðs fólks að gera tillögu um skilgreiningu og lagalega umgjörð á „lengdri viðverðu“ í grunn- og framhaldsskólum og fjármögnun hennar.
 - ▶ Verkefnisstjórnin leggur áherslu á að öll verkefni í nýrri framkvæmdaáætlun fatlaðs fólks verði kostnaðarmetin og útfærsla áætlunarinnar unnin í virku samstarfi við fjármála- og efnahagsráðuneytið, Samband íslenskra sveitarfélaga og þjónustusvæðin.
 - ▶ Verkefnisstjórn leggur áherslu á að mat á kostnaðaráhrifum lögfestingar samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks á fjárhag bæði sveitarfélaga og ríkisins liggi fyrir þegar málið kemur til umfjöllunar á Alþingi.